

דף צט.

עין משפט א.

ח"מ סימן קפב סעיף ח

ח. אמר לחבירו מכור לי משדי בית סאה והלך ומכר בית סאתיים, הרי זה מוסיף על דבריו וקנה הלוקח רק בית סאה בלבד^א. אבל הלוקח יכול לחזור בו מכל המקח^ב אם רצונו לקנות רק בית סאתיים בלבד.

עין משפט ב.

ח"מ סימן קפב סעיף ט

ט. אמר לשליח מכור לי בית סאתיים ומכר בית סאה אחת, הרי שינה והלוקח לא קנה^ד.

דף צט :

עין משפט א.

ח"מ סימן קפב סעיף י

י. אמר לו מכור השדה לאדם אחד והלך ומכרה לשנים ממכרו בטל שהרי עבר על דבריו^ה.

הגה: וי"א דוקא במכר להם בבי שטרות^י.

ב. רמב"ם פ"א משלוחין הלכה ד'. ואין זה נקרא עובר על דברי המשלח ושיהיה המשלח יכול לחזור בכולו, שכיון שהוא רק מוסיף על דבריו המקח קיים במה שצוהו ובמותר לבד הוא יכול לחזור. סמ"ע ס"ק ט"ו.

ג. כאן שהמוכר ידע שהוא השליח שנשלח למכור רק בית סאה והלוקח לא ידע, ע"כ הלוקח יכול לחזור בו ולומר במקח שלם אני רוצה, והמוכר אינו יכול לחזור מבית סאה כיון שידע. אבל כשהמוכר והלוקח שניהם יודעים שאין הקנין תופס במקצת כמו בסי' קצ"ב סעיף י"ב במכר לו עשר שדות בעשר מדינות וכן בסי' ר"ג סעיף ב' באמר פרה וטלה בכור חיטים ששניהם יודעים שאין הקנין תופס אלא במקצת, שניהם אינם יכולים לחזור.

וה"ה במכר שני דברים והיה פיסוק דמים על כל אחד בפני עצמו וחפץ אחד לא היה ברשותו שלא נתפס הקנין רק על אחד, אף שלא ידע הלוקח אינו יכול לומר הלוקח במקח שלם אני רוצה, ועיין עוד במה שהאריך הנתיבות בחידושים ס"ק ט"ו בכמה חילוקים דינים בענין זה. ד. שהרי יצטרך למכור עוד בית סאה שניה, ונמצא שיתרבו עליו שטרות המכירה. סמ"ע ס"ק ט"ז.

ה. שכיון שאמר לאחד הוא מקפיד שלא יהיה לו עסק עם הרבה אנשים. סמ"ע ס"ק י"ז.

ו. טור לגירסת רש"י בכתובות צ"ט ע"ב ד"ה פשיטא וד"ה אמר.

עין משפט ב.

ח"מ סימן קפב פעיף יא

יא. יא. שלח לו למכור לו שדה סתם ולא פירש, אפי' מכרה למאה ממכרו קיים, והוא שמכרה בשטר אחד או בכמה שטרות והשליח החתימם^ז ולא השאיר למשלח לטרוח להחתימם. אבל מכר בב' שטרות ולא החתימם לכל הקונים המקח בטל, שהשאיר טירחא למשלח.

עין משפט ג.ד.

ח"מ סימן קפב פעיף ג

ג. ג. טעה השליח וקנה ביוקר אפי' בכל שהוא בין קרקע בין מטלטלין, המקח בטל^ח שיכול לומר לו לתקן שלחתיך ולא לעוות, וע"כ אם התנה עמו בין לתקן בין לעוות אפי' מכר לו שוה מאה דינר או לקח לו שוה דינר במאה אינו יכול לחזור^ט. וחייב המשלח ליתן כפי התנאי^י.

הגה: ציוה לאחד שיתעסק לו באיזה דבר, והוציא עליו הוצאות אינו חייב^כ לתת לו יותר מן ההוצאות הרגילות להוציא.

ז. רמב"ם פ"א משלוחין הלכה ד' וכפי גירסת הרי"ף בכתובות צ"ט ע"ב והסמ"ע בס"ק י"ט כתב דהעיקר כר"י דחילק אם מכר בשטר אחד או בב' שטרות, ולא בהחתימם השליח ולא השאיר טירחא למשלח או לא, וכן דעת הב"ח, ובביאורים ס"ק י' העלה דהעיקר כהרי"ף והרמב"ם והמחבר דאפושטי שטרי לאו ריעותא היא כלל, ע"ש.

ח. מכתובות צ"ט ע"ב ובכמה מקומות בש"ס. וכתב בביאורים ס"ק ה' דוקא בהודיעו השליח למוכר או לקונה. אבל בלא הודיעו המקח קיים כשאין בו שיעור אונאה או אחר כדי שיראה השליח לתגר או לקרוביו, ואין השליח יכול לומר אנוס הייתי במה שלא הראתיו לתגר כיון שמסרתי תיכף החפץ ליד המשלח, שהיו כאילו בעצמו הקונה.

ט. דכל תנאי שבממון תנאו קיים, ממציא צ"ד ע"א. ורמב"ם פ"א משלוחין הלכה ג'. וזה דוקא בטעות, אבל בעבר על דבריו דסעיף ב' לא מהני התנאי כיון ששם כפיו לעשות כך. סמ"ע ס"ק ז'.

י. כתב הש"ך בס"ק ג' דמיירי בדברים שאין בהם אונאה, דאל"כ לא גרע ממנו בעצמו דאפי' אמר ע"מ שאין בהם אונאה דלא מהני כמבואר בסי' רכ"ז סעיף כ"א. ועיין בפעמוני זהב שכתב דמר"ן איירי שהשליח כבר פרע ממעותיו ובא להוציא מהמשלח ואז המשלח חייב לקיים התנאי, ואם יש לו טענת אונאה, ילך המשלח וירד עם המוכר לדין, וכתב דדברי הש"ך שגבו ממנו ע"ש.

כ. בפעמוני זהב הביא מתשובת ח"ס דאפי' תפס השליח ההוצאות יותר מהרגיל מוציאין ממנו.

חור"מ סימן רכז סעיף כט.ל

כט ל. אלו דברים שאין בהם אונאה, העבדים הקרקעות^ל, השטרות, וההקדשות^מ, אפי' מכר שוה אלף דינר או דינר באלף.

הגה: וי"א דדוקא עד מחצית אבל יותר^י ממחצית כגון שמכר לו אחד ביותר משווי שניים הוי אונאה^ס.

ל. אפוטרופוס או שליח שטעה ונתאנה אפי' בכל שהוא בין במטלטלין בין בקרקעות חוזר^ע, ואם השליח הוא שהונה הלוקח י"א שה"ה שממכרו בטל^פ אפי' בכל שהוא וי"א שדינו כשאר כל אדם^צ דעד שתות הוי מחילה וזכה המשלח בפחות משתות.

עין משפט ז.ז. אח"ע סימן קד סעיף ג

ג. ק בי"ד שדקדקו יפה והכריזו ובדקו בשומא אף שמכרו אח"כ שוה

ל. ממשנה שם נ"ו ע"א.

מ. ודוקא הקדש בדק הבית, אבל הקדש עניים דינו כחולין ויש בו אונאה. סמ"ע ס"ק מ"ט.
נ. טור בשם ר"ת בכתובות צ"ח ע"א ד"ה אלמנה, ובב"ק י"ד ע"ב ד"ה דבר, והרא"ש בב"מ נ"ז ע"א פ"ד סי' כ"א. והסמ"ע בס"ק נ' כתב דהרבה פוסקים סוברים דבמחצית עצמו יש בו אונאה.

ס. ובטור כתב דהמקח בטל אפי' בפלגא, ואונאה שכתב הרמ"א ג"כ כוונתו לביטול המקח. סמ"ע ס"ק נ"ב, אך לדעת מר"ן השו"ע אין אונאה ולא ביטול מקח אפי' ביותר ממחצית בקרקעות והדומים להם.

ע. רמב"ם פ"ג ממכירה הלכה ט'. וכתב ה"ה שזה מקידושין מ"ב ע"ב, ובכתובות ק' ע"א אמרו שליח כאלמנה ובכל שהוא מכרה בטל. ואפוטרופוס שמינהו ב"ד הרי הוא כשלוחם ואין כוחו יותר יפה משליח וטעם הדבר שיאמר לו לתקוני שלחתיך ולא לעוות. סמ"ע ס"ק נ"ד. והגם שאין אונאה בקרקעות מ"מ כאן בטלה השליחות מטעם דלתקוני שלחתיך אומר לו אף בקרקעות.

פ. דעת הראב"ד בהשגות שם בהלכה י"א, וכ"כ הרא"ש בפסקיו בכתובות פי"א סי' ט"ז בשם רב האי, שחז"ל השוו הדברים שלא יהיה כח המוכר עדיף במוכר ע"י שלוחו מכח הלוקח. סמ"ע ס"ק נ"ד.

צ. ה"ה שם בהלכה י"א בשם הרמב"ן והרשב"א וסיים שדברי הרמב"ן והרמב"ם עיקר. וע"פ הכלל שהלכה כיש בתרא זו דעת מר"ן השו"ע וכך הלכה. וטעמם דשאני לוקח שהוא עצמו היה בקנין ויודע מה קנה, ומה לי שקנה אותו מהמוכר עצמו או משלוחו. סמ"ע ס"ק נ"ה-נ"ו.

ק. כתובות צ"ט ע"ב.

ר' בק' או להיפך, מכרם קיים, אבל אם לא בדקו בשומא^ר ולא כתבו איגרת ביקורת שהיא דקדוק השומא, וטעו והותירו או פחתו שתות, המכר בטל, אבל פחות משתות המכר קיים.

חור"מ סימן קט סעיף ג.

ג. בי"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כטעו בדבר משנה^ש וחוזרים ומוכרים בהכרזה.

הגה: י"א דאם מכרו הקרקעות אף בשעה שאין קונין, או בשעת מגיפה, או מלחמה, ובהכרזה מה שעשו עשוי, שאין למכור אלא בשעת צורך הגביה^ת. וי"ח.

ד. בי"ד שמכרו הקרקע, האחריות שלה על היתומים^א.
בי"ד שהכריזו כראוי, ובדקו יפה ודיקדקו בשומא, אע"פ שטעו ומכרו

ר. דבמקום שבעי הכרזה בעי בנוסף לכך איגרת, כ"כ הח"מ ודלא כבאר הגולה.
ש. מכתובות ק' ע"ב מימרא דאמימר משמיה דרב יוסף. וחוזרים ומוכרים, ואפי' לא טעו כלל, כ"כ הטור כיון שמכרו שלא בהכרזה, מה שכתב המחבר אח"כ דאם לא בדקו בשומא וטעו בפחות משתות דמכרן קיים איירי בהכריזו רק שלא דיקדקו כ"כ בשומא אבל בלא הכריזו כלל אפי' לא טעו כלל חוזרים. סמ"ע ס"ק ז'.
וכתב הפעמוני זהב דה"ה במכר האפוטרופוס צריך כל מה שצריכים בי"ד שומא והכרזה.
ת. והעיקר דכל שומא בין מקרקעי בין מטלטלין שמין אותם כפי הקונים שבעיר ההיא ולפי הזמן ההוא.
אבל במכירה של מטלטלין, אם הוא קרוב לעיר גדולה מוליכין לשם, וכן אם יום השוק קרוב ממתינים לשוק, ותלוי בראות עיני בי"ד איזה נקרא קרוב ואיזה רחוק, ומניסן עד תשרי ודאי זמן רחוק ואין ממתינים.
ואם לא נמצא קונים במקום ובזמן שישערו בי"ד, מחזיק אותו הבע"ח כפי שומת בי"ד במקום ובזמן השומא.
ובענין מגיפה ומלחמה תלוי ג"כ בראות עיני בי"ד אם נראה קץ קרוב לזה ממתינים, ובלא"ה אין ממתינים. כך העלה הביאורים בס"ק א'. נתיבות בחידושים ס"ק ב'.
ודעת הי"ח הוא הרשב"ץ בח"א סי' נ"ב. ומובא בב"י, וטעמו כיון שנעשה בזמן שאינו ראוי למכור הוי כמוכרו בלא הכרזה וחוזר. ועיין בסי' ק"ג סעיף ו'. סמ"ע ס"ק ט'.
א. פי' דאם נמצאת הקרקע שאינה שלהם חוזר הלוקח עליהם כ"כ ה"ה. והיינו על הנכסים שירשו מאביהם בלבד. וקמ"ל דלא נאמר שמי שקנה בהכרזה בבי"ד קנה שלא באחריות שאילו היה אדם מערער על השדה היה בא בימי ההכרזה, קמ"ל שהקונה קנה באחריות. סמ"ע ס"ק י'.

שוה מנה במאתיים או מאתיים במנה^ב מכרן קיים, אבל אם לא בדקו בשומא ולא כתבו אגרת בקורת^ג שהיא דיקדוק השומא וההכרזה, וטעו והותירו שתות או פחתו שתות מכרן בטל, ובפחות משתות מכרן קיים^ד.

ה. במקום שנהגו שלא להכריז^ה, או במקרקעי היכא שאינם צריכים להכריז עליה, וטעו בשתות מכרן בטל אע"פ שהכריזו.

הגה: וי"א כיון שהכריזו אע"פ שלא היה צריך הכרזה מכרן קיים^ו.

ו. בפחתו או הותירו שתות במקום שמכרן בטל, ורצו בי"ד שלא לבטל המכר ויחזירו האונאה מחזירין^ז דלא יהיה כח ההדיוט חמור מהם.

בפחות משתות דמכרן קיים, הוי מחילה כדין הדיוט, אע"פ שלא הכריזו כלל כשאינם צריכים הכרזה באותה עת כגון כשמוכרים לפרוע למי שלוח לצורך קבורה, או למזון האשה והבנות או ליתן מנת ומס המלך.

ז. בי"ד שמכרו דברים שאינם טעונים הכרזה וטעו בשתות מכרן בטל, פחות משתות מכרן קיים.

ב. כתב הרמב"ן בכתובות ק' ע"א דוקא מאתיים במנה, אבל בפחות ממנה חוזר אף בהכריזו כראוי.

ג. פי' הכרזה ולשון ביקורת שמבקרין אותה בני אדם ע"י ההכרזה. רש"י שם בדף צ"ט ע"ב.

והגם שקימ"ל שאין אונאה בקרקעות ובעבדים כמבואר במציעא נ"ו ע"א, זה דוקא שהבי"ד מוכרין השדה לאדם דעלמא שאינו צריך ללוקחה בשומת בי"ד בחובו, אלא ברצונו תלוי לקיחתה מהן. ולא הלוקחה בשומת בי"ד לחובו. ועיין בסמ"ע ס"ק כ"ב.

ד. כדין הדיוט דאין דרך העולם לדקדק כ"כ, אבל בשתות אע"ג דבהדיוט המקח קיים ומחזיר רק האונאה, בהקדש וביוורש תיקנו שיהיה המקח בטל. והיינו כשיראו בי"ד שהביטול הוא לטובת היתומים, דאל"כ לא גרע כח היתומים מהדיוט. סמ"ע ס"ק י"ג.

ה. בטור מפורש שיש בני אדם שלא ירצו לקנות אם יכריזו, שלא יקראו אותם אוכלי נכסים המוכרזים, שגנאי הוא שקונים נכסים שצריכים למכור מפני הדוחק סמ"ע ט"ו.

ו. טור בשם הרא"ש בפ"א סי' כ'.

ז. רמב"ם בפ"ג ממכירה הלכה י'. וכתב ה"ה דסברא היא.

ועיין בביאורים דבין נתאנו היתומים או הבע"ח, ודין זה לא שייך בהחזיק הלוקח הקרקע או המטלטלין כפי שומת בי"ד בלבד, אבל אם הוסיפו על השומא והבע"ח הוסיף ונתאנה בהוספה שהוסיף, המקח קיים, אבל אם גם השמאים טעו בשומא, המקח בטל כשהיתה הטעות בשומא בשתות. נתיבות ס"ק ג' בחידושים.

ואלו הם הדברים שאין מכריזין עליהם העבדים^ח, והשטרות, והמטלטלים. אלא שמין אותם בבי"ד ומוכרים אותם מיד, ואם השוק קרוב לעיר מוליכים אותם לשוק.

ח. כתב בפעמוני זהב דבכל מקום שלא צריכים הכרזה א"צ אפי' יום אחד להכריז. ע"ש. ובגמ' אמרו הטעם דעבדים אינם צריכים הכרזה שמא ישמעו שרוצים למוכרן ויברחו, ומטלטלים ושטרות שמא יגנבו כדי ללוקחם כ"כ רש"י בכתובות ק' ע"ב. סמ"ע ס"ק י"ט.

את הספרים "דף היומי עין משפט על הדף" ו"מנחת אשר", של הרב מ. אלהודר שליט"א אב"ד בירושלים מעוטרם בהסכמותיהם של גדולי ישראל, ניתן להשיג בהוצאת "כתרים" בטלפון 02-5712225 או 0584150477
email: minchat.aaa@gmail.com